

N E W S

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF BIOLOGICAL AND MEDICAL

ISSN 2224-5308

Volume 2, Number 314 (2016), 119 – 124

**THE EFFECT OF NASYVAY
ON THE STRUCTURE OF TEEN'S MOUTH**

B. S. Begaliev, B. A. Abjapparov, Q. T. Saginbaev

International Kazakh-Turkish University named by Kh. A. Yesevi, Turkestan, Kazakhstan.

E-mail: [bakin_bbs@mail.ru](mailto:bakit_bbs@mail.ru), Baty_1982@mail.ru, Kanat-med@mail.ru

Key words: nasyvay, mouth, nicotine, research, teenagers.

Abstract. For the first time in Kazakhstan we started to study the effect of “nasyvay” on the mucous membranes of the mouth and teeth status of adolescents on the example of Kentau.

АУЫЗ ҚУЫСЫНЫҢ КІЛЕГЕЙ ҚАБАТЫНА НАСЫБАЙДЫҢ ӘСЕРІ

Б. С. Бегалиев, Б. А. Абжаппаров, К. Т. Сагинбаев

К. А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-турік университеті, Түркістан, Қазақстан

Түйін сөздер: насыбай, зерттеу, ауыз қуысы, никотин, жеткіншектер.

Аннотация. Қазақстанда бірінші рет Кентау қаласында мектеп оқушыларының арасында насыбай пайдаланушылардың ауыз қуысы шырышты қабығына насыбайдың тигізетін зиянды әсері туралы зерттеу жүргізілді.

Кіріспе. Мақалада мектеп оқушыларының арасында насыбай пайдаланушылардың пайыздық көрсеткіштері жоғары екендігі айтылады. Насыбайдың ауыз қуысы шырышты қабығына тигізетін зиянды әсері туралы жазылған. Зерттеу нәтижелері бойынша насыбай әсерінен ауыздың шырышты қабығының, қызылиектің қызыруымен ісінүлері жіңіз кездесетіндігі көтірілген. Насыбай пайдаланбайтын мектеп жасындағы балаларда ауыз қуысының шырышты қабаты қалыпты жағдайда кездескен. Насыбайды пайдаланатындарда ауыздың шырышты қабатының гиперемиясы мен ісінүі көп кездесетіндігі анықталған. Насыбайдың ауыз қуысының шырышты қабатына зиянды әсері дәлелденген.

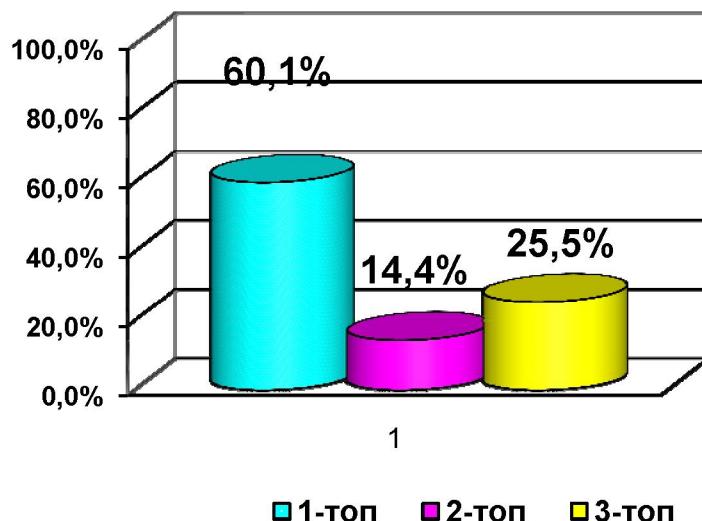
Қазіргі уақытта жеткіншектер арасында темекі тарту, есірткілерді пайдалану, насыбай ату, ішімдікке әуес болу сияқты денсаулыққа зиянды әдеттер жіңіз байқалады [1, 2].

Соңғы кезде Еуропа мен Солтүстік Америкада қолданылатын құрғақ темекі ұнтақталған түрінде әртүрлі мөлшерде қосылатын құпиялы заттардан тұратындығы белгілі болды. Оңтүстік Африканың банту тайпасының іскейтін заты темекі жапырағының, алоз көлінің, майдың, лимон қышқылының және әртүрлі хош иісті шөптердің қоспаларынан тұрады. Жоғарғы жақ қуысының қатерлі ісігі осы қоспаны ұзақ уақыт және жіңіз іскекен адамдардың 80%-да анықталған [3, 4]. Бұл қоспаның құрамында көп мөлшерде никель мен хром табылғандықтан, бензо(а)пирен сияқты, ол да ісікті туыннатуы мүмкін деген болжам жасалған [5]. Оңтүстік Қазақстан аймағында насыбай ататындардың 60%-ы оны тіл астына, ал 40% – астыңғы ерін мен қызыл иек арасына салады. Жамбыл облысындағы насыбай құмарлар 96% астыңғы ерін мен қызыл иек арасына қояды. Самарқандтық насыбай құмарлардың арасында көп тараған әдіс – насыбайды тіл астына салу [6, 7].

Зерттеу тәсілдері: Кентау қаласындағы “Ыбраим” жеке шаруашылық серікtestігінің орталығымен бірлестікте 15 мектеп оқушылары (7047 адам) стоматологиялық скрининг зерттеу әдісімен тексеруден өткізілді. Олардың 14 жасқа дейінгілерінің саны 1906 (27%), 14 жастан жоғарылары – 4231 (60%) және 910 окушы жоғарғы сынып оқушылары (13%) болды. Барлық тексерілгендердің тістерінің жағдайына медициналық анықтама берілді, ауру тістері бар оқушыларға дәрігерлік көмек көрсетілді және жалпы сауықтыру шаралары ұйымдастырылды. Жұмыстың алдына қойған мақсаты мен міндеттерін орындау үшін сараптама, статистикалық, әлеуметтік, эпидемиологиялық және математикалық модельдеу әдістері қолданылды.

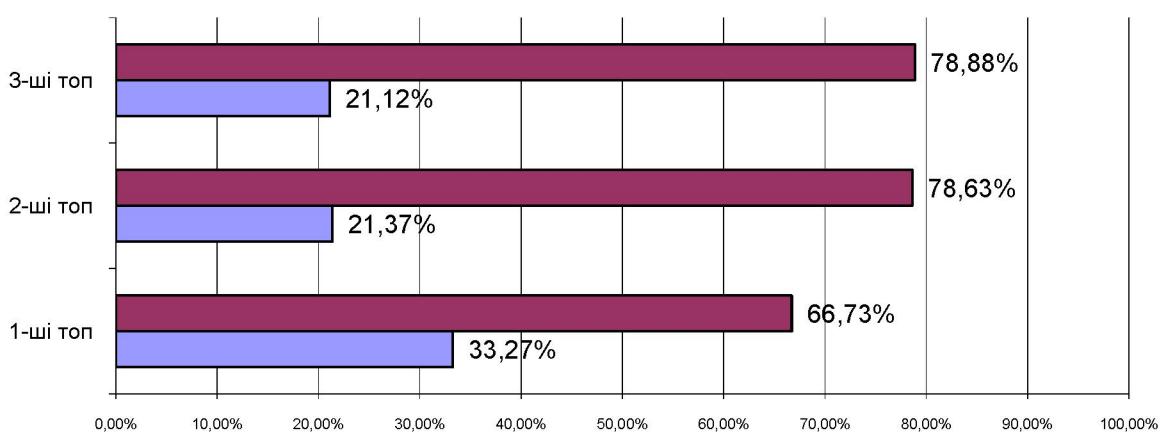
Зерттеу нәтижелерін талдау. Статистикалық талдау арқылы зерттеуге қамтылған жеткіншектердің насыбайға қатынастары анықталды. Жинақталған материалдардан 3 топ айқындалды: 547 окушы насыбайды пайдаланбайтындар болып табылды (1-ші топ), 131 жеткіншек (14,4%) насыбайды пайдаланып жүргендерін ашық мойындарды (2-ші топ), 232 окушы насыбай ататындарын жасырғандар санатына жатқызылды (3-ші топ). Соңғы топтың белгіленуі сұраққа берілген жауапқа сәйкес және ауыз қуысы кілегей қабатының объективті көрінісі бойынша анықталды.

Материалдарды талдау мектеп оқушыларының арасында насыбай ататындар үлесінің көп таралғанын көрсетті (1-сурет). Ауыз қуысы кілегей қабаты және тістер организмде әртүрлі факторлармен тікелей қатынаста болады, олардың арасында физикалық (температура), химиялық, механикалық, биологиялық факторлар жеке-жеке немесе бірлесіп әсер етуі мүмкін. Соңдықтан ауыз қуысы кілегей қабатының физиологиялық жағдайы мен тістердің денсаулық дәрежесі деңі

1-сурет – Мектеп оқушылары арасында насыбай ататындар үлесі (14,4%)

сая адамның өзінде де әртүрлі деңгейден көрініу мүмкін. Енді осы комплекске насыбай факторы қосылса белгіленген салыстырмалы топтарда өзгеріс қалай өрбиді деген сұраққа жауапты талдаудан қорытылған нәтижелерге негіздел көрелік. Насыбайды пайдаланбайтын 1-ші топ оқушыларының арасында тістері сау және ауыз қуысы кілегей қабаты физиологиялық қалыпты рендеғілер саны 33,27% құрады. Ал насыбай ататының жасырмай мойындаған 2-ші топ оқушыларының сау тістілері 21,37% шектелді. Осындағы нәтиже (21,12%) насыбаймен әуестенеудің жасыратын 3-ші топта да байқалды (2-сурет).

2-сурет – Мектеп оқушыларының қарастырылған топтар бойынша тістерінің саулығының үлесі

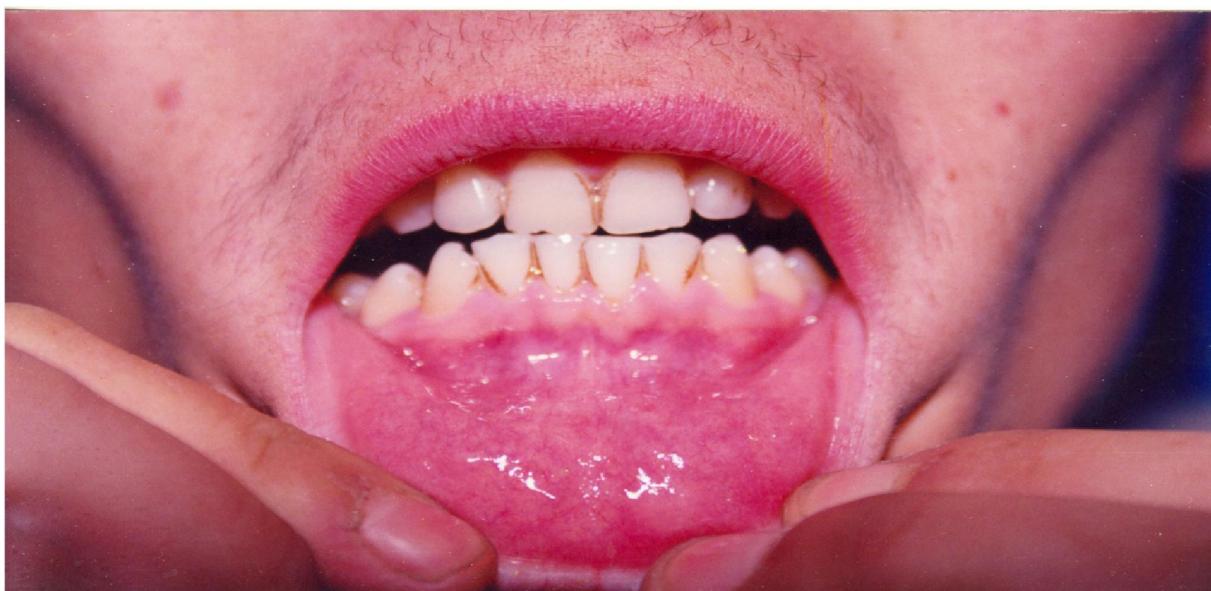
Демек, қандай да болмасын, жалпы оқушылардың тістерінің саулық көрсеткіші тәменгі дәрежеде байқалады. 2-шы суреттен кінәрatty бар тістердің де үлесі көрініп тұр, салыстырмалы түрде олар әрбір топта 66,73%; 78,63%; 78,88% сәйкестікте байқалды, яғни насыбайды пайдаланбайтында және оны қолданбайтындарда да тіс ауруы жиі кездеседі. Дей тұрғанмен де, насыбай аттайтын оқушылардың тіс және ауыз қуысы кілегей қабатының саулығы туралы экстенсивтік көрсеткіш біршама жоғары. Бұл құбылыстың сырын тіс тазалап тұру әрдісімен байланыстылықта зерделедік. Сонда нәтиже тәмендегіше болып анықталды. Бірінші топтағы 547 оқушылардың 190-ында (тістері бүтіндерінде) тістерін күніне 1-рет тазалайтындардың үлесі 65,93%-да көрінді, 2-рет тазалап тұратындар – 26,92%, сирек тазалайтындар – 7,15% болды. Насыбай ататын

131 окушының 125-де (95,42%) насыбайды астынғы ерін мен тіс аралығындағы қуысқа салып пайдалану әдісінің басымдығы байқалды. Соңықтан мандибулага орналасқан 4-3-2-1/1-2-3-4 тістердің қызылиек еттері қызарыңқылығымен және ісінкілігімен ерекшеленді (3, 4-сурет).

3-сурет – Төменгі тістердің қызыл иегінің қызарыңқылығы мен ісінкілігі

Ауыз қуысының үстіңгі ерні мен тіс аралығындағы қуысқа насыбай салып пайдалану сирек кездесті (2,29%). Мұндай әдісті қолданғанда да тіс қызылиек етінің және ерін кілегей қабатының қызарыңқылығы анық байқалды.

4-сурет – Төменгі тістердің қызыл иегінің қызарыңқылығы

Тексерілгендердің арасынан насыбайды тіл астына салып пайдаланатындар да кездесті (1,52%). Бұл жағдайда тіл асты кілегей қабатында актандак күйген белгі көрініс танытты. Сонымен, ауыз қуысы кілегей қабатының жағдайына насыбайдың тигізетін зиянды әсері 2-ші және 3-ші топтағы окушылардың арасында шын мәнінде патологиялық көріністермен айқындалды. Осылан орай, аталған екі топтағы статистикалық талдау нәтижелерін жиынтықтап тұжырымдасақ окушылар арасында насыбайдың әуестенушілер 39,9%-ды құрайды. Насыбайдың зиянды әсерін дәлелдей түсстін көріністердің аясы кенесе түседі, мұны біз төмендегі қосымша фотосуреттен көреміз (5-сурет).

5-сурет – Пародонтиттің жалпы көрінісі

Тұжырым. Зерттеу нәтижелерін қысқаша тұжырымдасақ насыбайдың зиянды әсері айрықша ауыз қуысы кілегей қабатында айқын көрініс берді. Насыбай никотині, оның құрамындағы эк және басқа да коспалар ауыз қуысы кілегей қабатын бастанқыда қызартады және ісіндіреді де, сонынан актаңдақтыққа алып келеді, бөртпелер мен жараның пайда болуына жетелейді.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Коваленко А.Е., Белов А.В. Насыбай и его влияние на организм // Успехи в химии и химической технологии. – 2010. – Т. 24. № 5. – С. 110.
- [2] Прохоренко А.П. Признаки употребления психоактивных веществ несовершеннолетними. Профилактика и ранняя диагностика потребления психоактивных веществ. – 2014.
- [3] Доронин Г. В будущее без наркотиков // Казахстанская правда. – № 114. – 23.05.2002.
- [4] Рябчунова Н. Зеленая голова гидры // Казахстанская правда. – № 263. – 13.11.2013.
- [5] Каримов М.А., Садыков Ш.Б. О роли среднеазиатских и Казахстанских “насов” и их компонентов в развитии предраковых изменений защечных мешков у сирийских хомячков // Эпидемиология злокачественных опухолей. Труды 2-ой всесоюзной конф. по эпидемиологии злокачественных новообразований. – Алматы, 2007. – С. 119-122.
- [6] Кузенный А. Коварный кайф насыбая, или первый шаг к наркомании // Казахстанская правда. – № 63. – 27.03.2011.
- [7] Пакеев С. Темекі шегіп, насыбай ататын балалар көбейді // Оңтүстік Қазақстан. – № 23-24. – 19.02.2005.
- [8] Гилева О.С. Биохимия слюны, клиника и профилактика заболеваний слизистой оболочки полости рта в условиях производственного воздействия табака: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – М., 1988. – 15 с.
- [9] Гилева О.С., Петрович Ю.А. Влияние табака на ткани полости рта и биохимические показатели // Стоматология. – 1987. – № 4. – С. 79-82.
- [10] Сабанцева Е.Г. Оценка состояния микроциркуляторного русла слизистой оболочки полости рта методом лазерной допплеровской флюметрии // Междунар. научно-практ. конф. "Достижения и перспективы стоматологии". – М., 1999. – С. 103-105.
- [11] Сабанцева Е.Г. Изучение состояния микроциркуляции при заболеваниях слизистой оболочки рта // Мат-лы юбилейной конф., посвящ. 100-летию со дня рождения проф. Е. Е. Платонова. – М., 2001. – С. 117-118.
- [12] Сауткин М.Ф. Воздействие пассивного курения на организм // Гигиена и санитария. – 1986. – № 11. – 81 с.
- [13] Ищенко Л.В. Состояние тканей пародонта и слизистой оболочки полости рта у курильщиков (клинико-экспериментальное исследование): Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – Киев, 1990. – 16 с.
- [14] Ищенко Л.В., Коц А. П., Денисюк И. Н. Состояние слизистой оболочки полости рта и тканей пародонта у курильщиков // Стоматология. – 1990. – №25. – С. 48-52.
- [15] Курицына И.Ю., Петрикас А.Ж., Курицын В.М. Некоторые клинико-морфологические особенности изменения малых слюнных желез у курильщиков табака // Стоматология. – 2004. – №2. – С. 11-13.
- [16] Курицына И.Ю. Состояние слизистой оболочки полости рта и малых слюнных желез у курильщиков табака: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – Тверь, 2004. – 18 с.
- [17] Левшин В.П., Федичкина Г.Л. Закономерности развития и распространения табакокурения // Врач. – 2001. – № 7. – С. 26-28.
- [18] Шилова Ю.Н. Изменение эпителиоцитов слизистой оболочки полости рта при курение // Молодежь Барнаулу. Материалы науч.-практ. конф. – Барнаул, 2005. – С. 199-201.
- [19] Шилова Ю.Н. Профилактика заболеваний слизистой оболочки полости рта у курящих лиц с использованием озона: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – Новосибирск, 2007. – 22 с.
- [20] Ahmed H.G., Idris A.M., Ibrahim S.O. Study of oral epithelial atypia among Sudanese tobacco users by exfoliative cytology // Anticancer Res. – 2003. Mar Apr, 23(2C). – P. 1943-9.

REFERENCES

- [1] Kovalenko A. E., Belov A. V. Nasivaj i ego vlijanie na organizm .Uspehi v himii i himicheskoy tehnologii. 2010. T. 24. №. 5. S. 110.
- [2] Prohorenko A. P. Priznaki upotrebljenija psihoaktivnyh veshhestv nesovershennoletnimi. Profilaktika i rannjaja diagnostika potrebljenija psihoaktivnyh veshhestv. 2014.
- [3] Doronin G. V budushhee bez narkotikov .Kazahstanskaja pravda. N114. 23.05.2002.
- [4] Rjabchunova N. Zelenaja golova gidry. Kazahstanskaja pravda. N 263. 13.11.2013.
- [5] Karimov M.A., Sadykov Sh.B. O roli sredneaziatskih i Kazahstanskikh "nasov" i ih komponentov v razvitiu predrakovych izmenenij zashechnyh meshkov u siriskih homjachkov .Jepidemiologija zlokachestvennyh opuholej. Trudy 2-oj vsesojuznoj konf. Po jepidemiologii zlokachestvennyh novoobrazovanij. Almaty. 2007. S.119-122
- [6] Kuzennyj A. Kovarnyj kajf nasivaja, ili pervyj shag k narkomanii. Kazahstanskaja pravda. N 63. 27.03.2011.
- [7] Pakeev S. Temeki shegip, nasibaj atatyn balalar koebejdi. Oñtystik Қазақстан. N23-24. 19.02.2005.
- [8] Gileva O.S. Biohimija sljuny, klinika i profilaktika zabolevanij slizistoj obolochki polosti rta v uslovijah proizvodstvennogo vozdejstvija tabaka. Avtoref. dis. kand. med. nauk. Moskva, 1988. 15 s.
- [9] Gileva O.S., Petrovich Ju.A. Vlijanie tabaka na tkani polosti rta i biohimicheskie pokazateli. Stomatologija. 1987. № 4. S. 79-82.
- [10] Sabanceva E.G. Ocenka sostojanija mikrocirkuljatornogo rusla slizistoj obolochki polosti rta metodom lazernoj dopplerovskoj floumet-rii. E.G.Sabanceva. Mezhdunar.nauch.prakt.konf. "Dostizhenija i perspektivy stomatologii". M., 1999. S. 103-105.
- [11] Sabanceva E.G. Izuchenie sostojanija mikrocirkuljacii pri zabolevanijah slizistoj obolochki rta. E.G. Sabanceva. Materialy jubilejnoj konf., posvjashhh. 100- letiju so dnja rozhdenija professora E. E. Platonova. M., 2001. S. 117-118.
- [12] Sautkin M.F. Vozdejstvie passivnogo kurenija na organizm. Gigiena i sanitarija. 1986. №11. 81s.
- [13] Ishhenko L.V. Sostojanie tkanej parodonta i slizistoj obolochki polosti rta u kuril'shhikov (kliniko-jeksperimental'noe issledovanie). Avto-ref. diss.kand. med. nauk. Kiev, 1990. 16 s.
- [14] Ishhenko L.V., Koc A. P., Denisjuk I. N. Sostojanie slizistoj obolochki polosti rta i tkanej parodonta u kuril'shhikov. Stomatologija. 1990. №25.S. 48-52.
- [15] Kuricyna, I. Ju. Nekotorye kliniko-morfologicheskie osobennosti izmenenija malyh sljunnyh zhelez u kuril'shhikov tabaka . I.Ju. Kuricyna, A.Zh. Petrikas, V.M. Kuricyn. Stomatologija. 2004. №2. S. 11-13.
- [16] Kuricyna I.Ju. Sostojanie slizistoj obolochki polosti rta i malyh sljunnyh zhelez u kuril'shhikov tabaka. Avtoref. diss.kand. med. nauk. Tver', 2004 g., 18 s.
- [17] Levshin V.P., Fedichkina G.L. Zakonomernosti razvitiya i rasprostraneniya tabakokurenija. Vrach. 2001. №7. S. 26-28.
- [18] Shilova Ju.N. Izmenenie jepiteliocitov slizistoj obolochki polosti rta pri kurenje. Ju.N. Shilova. Molodezh' Barnaulu. Materialy nauch.-prakt. konf. Barnaul, 2005. S. 199-201.
- [19] Shilova Ju.N. Profilaktika zabolevanij slizistoj obolochki polosti rta u kurjashhih lic s ispol'zovaniem ozona. Avtoref. diss.kand. med. nauk. Novosibirsk, 2007 g., 22 s.
- [20] Ahmed, H.G. Study of oral epithelial atypia among Sudanese tobacco users by exfoliative cytology . H.G. Ahmed, A.M. Idris, S.O. Ibrahim . Anticancer Res. 2003. Mar Apr, 23(2C) P. 1943-9.

ВЛИЯНИЕ НАСЫВАЯ НА СТРУКТУРЫ РОТОВОЙ ПОЛОСТИ ПОДРОСТКОВ

Б. С. Бегалиев, Б. А. Абжапаров, К. Т. Сагинбаев

Международный казахско-турецкий университет им. Х. А. Ясави, Туркестан, Казахстан

Ключевые слова: насывай, ротовая полость, никотин, исследование, подростки.

Аннотация. Впервые в Казахстане мы начали изучение влияния "насывая" на слизистые оболочки ротовой полости и состояние зубов подростков на примере г. Кентау.

Поступила 05.04.2016 г.